

Christelijke migranten en het stigma op geestelijke gezondheidszorg

Interview met Hedwig Komproe

HANNEKE SCHAAP-JONKER DANIELLE PHILLIPS-KONING ESTHER VAN SCHIE-HOFMAN

KUN JE IETS VERTELLEN OVER DE CONTEX-
TEN WAARIN JIJ JE BEZIG HOUDT MET
DE ZORG VOOR HET MENTALE WELZIJN
VAN CHRISTELIJKE MIGRANTEN?

In 1958 ben ik op Curaçao geboren. Vanaf mijn twaalfde jaar was ik geïnteresseerd in alles op het gebied van menselijk gedrag. Op latere leeftijd begreep ik dat wat ik wilde de psychologie was. In de jaren negentig tot 2001 heb ik mij als psycholoog bezig gehouden met geestelijke gezondheidszorg in Nederland en op Curaçao. Van kinds af aan was ik op Curaçao met mijn ouders lid van de Nederlandse Hervormde kerk waar wij met kerst en op andere feestdagen de kerk bezochten. Rond mijn veertigste zag ik het licht, ervoer de Heilige Geest en begon mijn christelijke wandel met God. Mijn psychologische opleiding die ik in 1992 aan de Universiteit van Amsterdam afrondde, kreeg na mijn bekering in 2001 een geloofsdimensie. Ik heb daarna een Bachelor in Theology and Bible gedaan aan de Global University of Missouri. Daar ontdekte ik Christian Counseling en ging mij daarin verdiepen. Vervolgens heb ik een Master in Theologie en Religiewetenschappen aan de VU afgerond. Momenteel ben ik, samen met mijn echtgenote, sinds 2013 Gezinshuisouder bij Jeugdzorg in Noord-Holland. Van 2009 tot 2011 was ik voorganger van pinkstergemeente New Song Rotterdam en vanaf 2011 tot heden ben ik voorganger van New Song Amsterdam. Daarnaast werk ik als vrijwilliger bij Vluchtelingenwerk Nederland. Met name bij mijn werkzaamheden in Amsterdam ben ik dagelijks in contact met Nederlanders met een niet-westerse migratieachtergrond.

**WAT VALT JE OP IN DE MANIER WAAROP
MIGRANTEN KIJKEN NAAR MENTALE**

**STOORNISSEN EN HET BEZOEKEN VAN EEN
PSYCHOLOOG?**

Vaak merk ik voorzichtigheid op, met name bij de oudere generatie cliënten, richting Nederlandse psychologen als zij door hen geholpen moeten worden. Mijn cliënten wisten mij vaak te melden dat Nederlandse psychologen zich superieur gedragen en tijdens de gesprekken voor hen de zinnen afmaken en hun persoonlijk verhaal in- en aanvullen.

Mijn cliënten wisten mij vaak te melden dat Nederlandse psychologen zich superieur gedragen

Met betrekking tot mentale stoornissen hebben migranten nog al eens te maken met het stigma dat daarop rust. Vaak zijn ze bang als krankzinnig gezien te worden door hun omgeving. ‘Men denkt straks dat ik gek ben’, zeggen ze dan. Opvallend is dat deze dremelvrees om zich te melden voor professionele hulp bij mentale problemen, sterker is ten opzichte van psychiaters dan psychologen.

Christelijke migrantencliënten van de oudere generatie verwachten dat ik bid, voor of na de psychologische sessies. Bij de jongere generatie, in de leeftijdscategorie van 20 tot 30, is de scepsis richting professionele hulpverlening minder. Tegelijkertijd is bij deze christelijke jongeren het spirituele aspect überhaupt minder van belang. Of er gebeden wordt of niet is voor hen om het even.

Over het algemeen overheerst de mening bij christelijke migranten dat de oorsprong van alle ziektes, vooral geestelijke ziektes, bij de zondeval ligt. Bij

Adam en Eva waren schaamte en angst de eerste twee geestelijke stoornissen. Men gelooft dat omdat de oorsprong van de eerste ziektes geestelijk was, de oorzaak ook geestelijk bestreden kan worden.

Een dame van 32 jaar die last had van chronische depressies vertelde mij dat zij bij mij kwam voor hulp omdat ik zowel psycholoog als pastor ben. Ze was er zeker van dat ik terug zou vallen op de Bijbel tijdens de behandeling en niet op 'die psychologische boeken', zoals ze zei terwijl zij met haar kin in de richting van mijn boekenkast wenkte.

Ik tracht altijd de verbinding te zoeken door de cliënt te laten begrijpen dat de waarheid tweeledig is, zowel het spirituele wat we niet zien als het waarneembare probleem en de manifeste gevolgen waarvoor zij bij mij hebben aangeklopt.

Wat christenen met een niet-westerse migratieachtergrond vaak met mij hebben gedeeld is dat zij bij mentale stoornissen denken aan externe geestelijke invloeden, van buiten henzelf. Spirituele beïnvloeding dus. Daarbij wordt niet zelden benoemd dat hun voorouders ook bepaalde gedragingen vertoonden. Ze weten soms dat hun voorouders onder dezelfde kwalen hebben geleden. Ze zien externe spirituele beïnvloeding als de oorzaak van disfunctioneren en deviant gedrag. Ook in dergelijke gevallen verwacht men dat door bidden en vasten, met een beroep op het Woord van God, bevrijding en verlossing ervaren kan worden. Er zijn namelijk ook getuigenissen van mensen waarbij bevrijding is ervaren en mensen weer normaal gingen functioneren. Dergelijke getuigenissen sterken de gelovigen wanneer er geen medische verklaring is voor de genezing.

LEVEN ER IN JOUW ERVARING ONDER CHRISTELIJKE MIGRANTEN STIGMA'S OP HET GEBIED VAN MENTALE STOORNISSEN EN HET BEZOEKEN VAN EEN PSYCHOLOOG? ZO JA, WAT VOOR SOORTEN STIGMA ZIJN DAT, ONDER WELKE GROEPEN LEVEN DEZE EN WAT ZIJN DE ACHTERGRONDEN DAARVAN?

Het komt vaak voor dat christelijke cliënten met een niet-westerse migratieachtergrond mentale stoornissen associëren met invloeden van boze geesten en demonen. Hoewel er onder die geestelijke toestand wordt

geleden wil men het liever geheim houden, wanneer men een Nederlandse psycholoog bezoekt. Men begint daar liever niet over, uit vrees niet meer van het stempel af te komen dat je 'niet goed bij je hoofd bent'.

Jongeren zijn vaak wel bang dat ze van hun ouders worden afgenomen of dat hun kinderen worden 'afgepakt'

Dit komt veel meer voor bij de oudere generaties. Bij de grootouders en ouders en minder bij de jongeren. Bij de kinderen die in Nederland geboren en getogen zijn is bijna geen sprake van dit specifieke stigma. Jongeren zijn vaak wel bang dat ze door Jeugdzorg van hun ouders worden afgenomen of dat hun kinderen worden 'afgepakt' wanneer zij zelf kinderen hebben. Wanneer scepsis richting psychologen voorkomt bij de jongeren die in Nederland geboren zijn, is meestal sprake van een sterke invloed van de zijde van hun allochtone ouders.

HOE GA JIJ HIER MEE OM IN JOUW PSYCHOLOGISCHE HULPVERLENING AAN DEZE GROEP?

Ik tracht een brug te slaan tussen de disciplines van de psycholoog en de pastor, waarbij ik zowel het geloof in God en zijn Woord als de psychologische theorie in de psycho-educatie betrek. Afhankelijk van de *life events*, levensbeschouwing en *beliefs* maak ik samen met de cliënt een acceptabel en realistisch traject met het oog op het te behalen resultaat.

WELKE ROL SPEELT CULTUUR IN JOUW PSYCHOLOGISCHE HULPVERLENING AAN DEZE GROEP?

Cultuur en taal spelen een belangrijke rol bij mijn psychologische hulpverlening aan deze groep. Bij leden van de oudere generatie die dezelfde achtergrond hebben als ik spreken we een combinatie van onze eigen taal en het Nederlands. Dit is een voordeel. Met name wanneer zij de Nederlandse taal niet goed

beheersen, kunnen zij zich toch optimaal uitdrukken en voelen ze zich beter begrepen. Bij ouderen die de Nederlandse taal niet goed beheersen is juist de taal doorslaggevend om zich door mij te laten behandelen. Culturele aspecten lijken daarbij ook een belangrijke rol te spelen omdat bekendheid met bepaalde *do's and don'ts* de gesprekken en het proces vergemakkelijken. Daarbij moet men denken aan bepaalde gewoontes en tradities die algemeen bekend zijn, waaraan ik kan refereren. Dat is een natuurlijk proces tijdens de sessies en moet zeker niet geforceerd of kunstmatig overkomen. Humor doet het ook altijd goed om de 'ons kent ons flow' als faciliterend onderdeel tijdens de gesprekken in te zetten. Doordat cliënten zichzelf herkennen en zich begrepen voelen ontstaat er meer vertrouwen. Hierdoor is er meer bereidwilligheid tot inzet voor een effectieve behandeling. Uiteindelijk verhoogt dit de kans op een positief resultaat.

Culturele aspecten spelen ook een rol bij cliënten die volledig geïntegreerd of geassimileerd zijn. Ook bij autochtone Nederlanders met partners met een niet-westerse migratieachtergrond valt op dat kennis van of vertrouwd zijn met de cultuur van de partner de gesprekken opvallend soepel doet verlopen, waardoor we efficiënter bij de kern van de zaak komen. Er is meer wederzijds begrip.

WELKE ROL SPEELT RELIGIE IN JOUW PSYCHOLOGISCHE HULPVERLENING AAN DEZE GROEP?

Mijn geloof in Jezus Christus speelt altijd een rol in mijn leven en dus ook bij mijn psychologische hulpverlening. Het leeuwendeel van mijn cliëntenbestand wordt gevormd door gelovigen die voor een psychologische behandeling bij mij hebben gekozen juist omdat ik gelovig ben. Meestal bidden we ook voor en/of na de sessies.

Bij de toepassing van cognitieve gedragstherapieën kunnen Bijbelverhalen verhelderend werken. Een voorbeeld is 2 Samuel 13, waar sprake is van een verkrachting door Amnon van zijn halfzus Tamar. Alle aspecten van seksueel grensoverschrijdend gedrag die momenteel in de Nederlandse samenleving aan de orde zijn, komen in dit verhaal voor.

Indien ik een beroep moet doen op behandelme-

thoden waar mijn praktijk niet over beschikt, verwijs ik cliënten het liefst door naar gelovige collega's. Als die niet direct beschikbaar zijn dan verwijs ik ook door naar niet-gelovige collega's. De ervaring leert dat wanneer ik christelijke cliënten doorverwijs naar niet-christelijke psychologen, de drempelvrees afneemt en men eerder geneigd is dat te accepteren.

WELKE UITDAGINGEN EN KANSEN ZIE JIJ VOOR HET SAMENWERKEN TUSSEN PSYCHOLOGEN EN PASTORS TEN BATE VAN HET MENTALE WELZIJN VAN DEZE GROEP?

Het komt nog te veel voor dat psychologen en pastors elkaar zien als bedreiging en niet als complementair. Men lijkt te zijn vergeten dat beide functies eeuwen terug geïntegreerd waren. Het is van belang om daadwerkelijk elkaars kennis, ervaring en beroep te erkennen ten gunste van het welzijn van de cliënt.

Het komt nog te veel voor dat psychologen en pastors elkaar zien als bedreiging

Mijn ervaring is dat er een spanningsveld bestaat tussen professionele psychologen en pastors van charismatische kerken. De eersten beschouwen de pastors vaak als onvoldoende geschoold en dramatiserend in het omgaan met emoties. Anderzijds vinden migrantenpastors dat Nederlandse psychologen de spirituele wereld niet begrijpen en alles met hun verstand willen verklaren, wat volgens hen onmogelijk is.

Een voorbeeld waarin te weinig werd samengewerkt is het volgende. Een jongeman met psychische klachten uit een charismatische kerk werd door andere gelovigen in zijn kennissenkring, die eerder door mij psychologisch waren geholpen, geadviseerd om zich bij mij te melden voor een psychologische behandeling. Ze hadden veel met hem gebeden en zagen geen vooruitgang. Zijn pastor verbood hem echter om zich psychologisch te laten behandelen. De pastor gaf aan 'niet in psychologie te geloven maar in God'. Kort daarna werd de jongeman in een inrichting

opgenomen, waar hij na een maand suïcide pleegde door van een flatgebouw te springen.

HOE KUNNEN MIGRANTENKERKEN EN MIGRANTENPASTORS WAT JOU BETREFT ONDERSTEUNEND ZIJN IN DE ZORG VOOR HET MENTALE WELZIJN VAN CHRISTELIJKE MIGRANTEN?

Migrantenpastors kunnen ondersteunen door het op maat aanbieden van trainingen die rationaliteit en geloof integreren. Hierdoor kunnen betrokkenen leren inzien dat geloven feitelijk met je verstand gebeurt. Een verstandelijke component is inherent aan ieder spiritueel proces. Dit gegeven wordt soms onderschat of buiten beschouwing gelaten in migrantenkerken.

Hierbij is het van belang dat men elkaars culturele achtergrond en referentiekader respecteert en tracht te begrijpen. Het kost geduld om inzicht te krijgen in wat de ander motiveert. Uiteindelijk maakt de cliënt zelf de keuze voor een hulpverleningsvorm die bij haar/hem past.

Een voorbeeld is een hoogopgeleide collega-migrantenpastor die stelt dat alles wat te maken heeft met psychologie of filosofie van oorsprong demonisch is. Vanuit zijn geloof in God is hij de mening toegedaan dat God de Almachtige is en dat daardoor in principe alle fysieke ziektes en psychische stoornissen door Hem genezen kunnen worden. Deze collega kan veel voorbeelden geven van mensen bij wie de genezing van de fysieke ziektes daadwerkelijk heeft plaatsgevonden. Er zijn ook andere voorbeelden: vele zijn de getuigenissen van mensen bij wie psychoses achterwege bleven na het stoppen van het roken van cannabis toen zij tot bekering kwamen.

WELK ADVIES HEB JE VOOR NEDERLANDSE PSYCHOLOGEN OF PASTORS DIE ZORG BIEDEN AAN CHRISTELIJKE MIGRANTEN?

Het is belangrijk de tijd te nemen voor de cliënt. Sommige cliënten denken dat het Nederlandse psychologen vaak om de omzet gaat in plaats van de mens, doordat er bijvoorbeeld exact 45 minuten voor een consult staat. Dat is de standaard, maar hoeveel kun je bereiken binnen 45 minuten? Een mens is geen auto-band die je even verwisselt.

Cliënten zeggen mij dat ze een haastige en onverschillige houding van Nederlandse therapeuten binnen ggz-instellingen tegenkomen. Ze voelen zich een nummer dat afgehandeld moet worden. Hoewel dit natuurlijk subjectieve bevindingen zijn, is het wel de waarheid van het individu waar mee gedeald moet worden.

Het kost geduld om inzicht te krijgen in wat de ander motiveert

Buiten de ggz-instellingen, bij zelfstandige psychologen en psychiaters, is het van belang dat indien een therapeut besluit om een christelijke migrant niet als cliënt te accepteren voor behandeling, deze de cliënt doorverwijst naar een collega die de cliënt wél accepteert. Dit gebeurt lang niet altijd. Voorkom vertraging of stagnatie in het proces.

Respect voor elkaars culturele achtergrond is cruciaal. Of de cliënt al dan niet volledig geïntegreerd is mag geen doorslaggevende rol spelen in een professionele aanpak. Het is verstandig christelijke cliënten met een niet-westerse migratieachtergrond door te verwijzen naar christelijke therapeuten met een niet-westerse migratieachtergrond, waarbij etnische barrières geen rol spelen.

WELKE SPECIFIEKE ROL ZIE JIJ VOOR PSYCHOLOGEN MET EEN MIGRATIEACHTERGROND EN VOOR CHRISTELIJKE PSYCHOLOGEN?

Christelijke psychologen met een migratieachtergrond kunnen een goede brugfunctie hebben. Het is wel aanbevelingswaardig dat zij landelijk meer met elkaar in contact komen en dat er meer samengewerkt wordt.

Door mijn werkzaamheden als vrijwilliger bij Vluchtelingenwerk Nederland heb ik mij gerealiseerd dat de populatie statushouders met een niet-westerse achtergrond die in Nederland is komen wonen, vaak afkomstig uit islamitische landen, veel te kampen heeft met ernstige traumatische ervaringen gerelateerd aan oorlogen, politiek gewelddadige vervolgingen en/of calamiteiten als gevolg van klimaatveranderingen.

Het is van belang dat uit deze bevolkingsgroepen meer kandidaten worden geworven om opgeleid te worden tot psychologisch hulpverlener. Er valt in de geestelijke gezondheidszorg nog veel winst te behalen wanneer de hulpverlener, met zo min mogelijk etnisch-culturele bias, de hulpbehoevende van dienst kan zijn.

WELKE ROL ZIE JIJ VOOR JEZELF EN ANDERE (KERKELIJKE DAN WEL HULPVERLENENDE) ORGANISATIES IN HET ONDERSTEUNEN VAN PSYCHOLOGEN, PASTORS EN MIGRANTENKERKEN TEN BATE VAN HET MENTALE WELZIJN VAN CHRISTELIJKE MIGRANTEN?

Gelovigen die de Bijbel letterlijk nemen gaan er meestal vanuit dat God de man en de vrouw heeft geschapen en dat er niets tussen of naast zit qua gender. Dit met alle gevolgen van dien voor christelijke migranten die worstelen met hun genderidentiteit. Er zijn suïcidegevallen bekend van mensen die zich niet geaccepteerd of begrepen voelen door hun eigen migrantengemeenschap. Christelijke lhbtq+ers uit migrantengemeenschappen die omwille van hun seksuele geaardheid geestelijk leed ondergaan, hebben ook recht op eerlijke, professionele hulp. Wanneer het geloof of de Bijbelinterpretatie van de christelijke hulpverlener of pastor haaks staat op die van de

hulpbehoeftigen moet professionaliteit worden opgebracht en de cliënt adequaat en liefdevol worden doorverwezen. Onze persoonlijke geloofsbeleving mag nimmer psychisch nadelige gevolgen hebben voor de cliënt.

Zelf tracht ik, wanneer de gelegenheid zich voordoet, bij mijn collega-migrantenpastors als ook collega-psychologen aandacht te vragen voor de andere kant van de individuele medaille. Ik sluit de *out-of-*

Ik sluit de out-of-the-box-oplossing nooit uit

the-box-oplossing nooit uit. Net zo goed als ik altijd klaar sta om het evangelie te verkondigen sta ik ook altijd klaar om te wijzen op de menselijke, mogelijk professionele *blind spot* die ten koste van de cliënt kan uitpakken. Ik nader mijn pensioengerechtigde leeftijd maar zal beide handelwijzen ook daarna blijven toepassen.

PERSONALIA

Drs. Hedwig Komproe is pastor, psycholoog, theoloog en directeur van Organisatie New Song (sociaal-maatschappelijke hulpverlening aan minderbedeelden).
Correspondentieadres: hkomproe@gmail.com.